

**Переміщення громадян України
до Російської Федерації в
умовах війни:
як ми можемо допомогти цим
людям?**

Михайло Савва,
член Експертної ради Центру
громадянських свобод (Україна)

Текст виступу у рамках Solidarity Talks
25.05.2022

Добрий день друзі!

Я радий бачити знайомих особисто та незнайомих російських та українських правозахисників. Зустрічі під час війни – це особливі емоції. Я щиро радий, що ми живі та на свободі. Ми в Україні втрачаємо наших друзів, знайомих, сусідів. Ми вже не можемо допомогти тим, хто загинув. Але ми втрачаємо також тих, хто був вивезений до Росії. Цим людям ми маємо спробувати допомогти. Тим, хто хоче повернутися чи виїхати до іншої країни.

З початку війни до РФ переселено, за даними російської сторони, близько 1,3 мільйона людей. Російська влада називає це евакуацією з небезпечних районів. Немає точних даних про те, скільки українців переміщено без їхньої згоди. Голова Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Верховної Ради України Микита Потураєв заявив 20 квітня 2022 року, що таких 500 тисяч людей. У будь-якому разі ця цифра зросла, тому що щодня в середньому до РФ вивозиться 7-10 тисяч людей. Женевські конвенції 1949 року забороняють масове насильницьке переміщення цивільних осіб під час конфлікту на територію держави, що проводить окупацію. Таке переміщення людей кваліфікується як воєнний злочин. Російська влада заперечує насильницький характер переміщення людей.

Не менше 200 тисяч із цих переселенців мають російські паспорти. Це мешканці окупованих з 2014 року територій України.

Переміщення людей з України до РФ було лавиноподібним. У постанові Уряду РФ від 12.03.2022 № 349 про квоти щодо розселення українців по регіонах передбачалося розселити 95 909 осіб. Нині їх уже понад мільйон.

Громадяни України також зобов'язані оформлювати якийсь спеціальний статус. До 90 днів вони можуть жити у РФ без якогось спеціального оформлення, необхідна лише реєстрація за місцем перебування.

Громадяни України, які прибули з України, можуть отримати статус тимчасового притулку на 1 рік. Статус тимчасового притулку наказано давати за спрощеною процедурою за 3 робочі дні. Але у Москві для більшості громадян України діє норма 3 місяці на надання цього статусу. Особливість Москви – за 3 дні статус мають надавати лише тим українцям, хто приїхав до родичів. Проте, ця норма практично не виконується. Цей статус дає можливість: отримати поліс обов'язкового медичного страхування, віддати дітей до шкіл та дитячих садків, легально працювати. Власник такого статусу може звернутися до одного з пунктів тимчасового розміщення (ПТР), створених у 38 суб'єктах РФ. Там вимушеним переселенцям надають житло, харчування, гігієнічні засоби. Відсоток українців, які мешкають у ПТР, відносно

невисокий, приблизно 5 – 10 %. Це люди, які самі не можуть знайти житло чи не можуть його оплачувати. Одноразова допомога переселенцям становить невелику суму 10 тисяч рублів, але в деяких переселенців виникають проблеми з її отриманням.

Якщо переселенець планує назавжди залишитися у РФ, він може подати документи на громадянство. Громадянство дають без особливих проблем. У 2021 році громадянство РФ отримала рекордну кількість людей – понад 735 тисяч. Російська влада таким чином статистично перебиває природне зменшення населення (близько 600 тисяч на рік).

Багато українців опиняються у РФ через те, що вони не мали можливості виїхати на територію, контрольовану владою України. Російські військові не відкривали гуманітарні коридори у тому напрямку.

На окупованих територіях України діють фільтраційні табори. Перше свідчення про такий табір з'явилося у другій половині березня, коли знімки з космосу підтвердили слова мешканців міста Безіменного на схід від Маріуполя про фільтрацію людей у наметовому таборі. Цей табір був побудований Міністерством з надзвичайних ситуацій РФ, офіційно – з гуманітарними цілями. The Guardian та BBC News опублікували перші матеріали про цей табір. Сьогодні вже багато публікацій на підставі показань людей, які пройшли фільтрацію. Виходячи з цих показань, фільтрація включає заповнення бланка з персональними даними, відповіді на питання щодо ставлення до Збройних сил України, про наявність контактів з українськими військовими, про членство в "націоналістичних групах", візуальний огляд (шукають татування), перевірку телефону, дактилоскопію. Після проходження фільтрації людина отримує талон на виїзд на територію РФ. Якщо не проходить, везуть до Донецька. Що далі відбувається із цими людьми, невідомо. За інформацією деяких журналістів, їх утримують у СІЗО та використовують для отримання свідчень про "злочини української влади проти жителів Донбасу".

За інформацією Володимира Осечкіна, координатора інформаційного ресурсу Гулагу.Нет, російська влада має план провести не менше 200 кримінальних процесів зі звинуваченням українців, зокрема військовополонених, у військових злочинах. Людей, які обрані за підсумками фільтрації для участі у таких процесах, розміщують у СІЗО на території Росії. Це Москва, Санкт-Петербург, Ростов-на-Дону, Таганрог. У ці СІЗО з інших місць ув'язнення звозять так звані пресбригади засуджених та підслідних для тиску на українців. Становище цих людей, вже призначених жертвами, – окрема проблема, якою потрібно займатися.

Ті українці, які у РФ на волі, також стикаються із проблемами. Українські сім-картки та банківські картки у РФ не працюють. Іноді люди не мають закордонних паспортів, часто не мають коштів для виїзду з Росії. Про ці проблеми та шляхи їх розв'язання

краще за мене розкажуть наші російські колеги.

Є серйозна проблема у тих громадян України, які виїхали з РФ до Грузії без закордонних паспортів. Нині у Грузії понад 30 тисяч громадян України. У дипломатичних представництвах України немає бланків свідоцтв щодо повернення в Україну, так званих "білих паспортів". Міністерство закордонних справ України намагається розв'язати проблему. З 16 травня консулам дозволили приймати заяви на видачу закордонних паспортів. Але це для людини означає, що потрібно заплатити 120 євро і чекати без жодних гарантій 3-4 місяці. Українські правозахисники, сподіваюся, зможуть вплинути на розв'язання цієї проблеми. Але залишається багато інших, у розв'язанні яких ми маємо співпрацювати з правозахисниками інших країн.

Я хочу нагадати мету нашого сьогоднішнього Solidarity – знайти точки дотику українських та російських правозахисників, формати спільних дій щодо допомоги українцям, які опинилися під час війни в Росії.